

บทที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาพยนตร์เป็นสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรม ประกอบขึ้นจากศิลปะทุกสาขา เช่น นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ วรรณศิลป์ ประณีตศิลป์ สถาปัตยกรรม ศิลปศาสตร์ จริยศิลป์ เป็นต้น ภาพยนตร์เริ่มเป็นที่รู้จักกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2438 เมื่อสองพี่น้องชาวฝรั่งเศส ตระกูล ลูมิแอร์ คือ ออกุสต์ และหลุยส์ ลูมิแอร์ (Auguste and Louis Lumier) ได้เข้าดำเนินการบริหารบริษัทการถ่ายภาพของบิดาและได้ประดิษฐ์เครื่องฉายขยับขึ้นจอใหญ่ สำหรับฉายภาพยนตร์ให้คนชมได้พร้อมกันหลายคนเป็นครั้งแรก¹ เขาได้จดทะเบียนลิขสิทธิ์ เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2438 โดยให้ชื่อประดิษฐ์กรรมนี้ว่า CINEMATOGRAPH² หรือเครื่องฉายภาพยนตร์นั่นเอง

ภาพยนตร์เรื่องแรกของลูมิแอร์ได้นำออกฉายให้สมาคมและองค์กรต่างๆ ชมตั้งแต่กลุ่มนักอุตสาหกรรมไปจนถึงนักวิชาการที่มหาวิทยาลัย Sorbonne ในกรุงปารีส หลุยส์ ลูมิแอร์ เป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของภาพยนตร์ เพราะเขาและคณะได้นำภาพยนตร์ออกฉายเพื่อเก็บค่าชมจากสาธารณชนเป็นครั้งแรก โดยจัดขึ้นที่ห้องใต้ถุนของร้าน Grand Cafe ในกรุงปารีส เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 1895³ (พ.ศ. 2538) หลังจากนั้นพี่น้องตระกูลลูมิแอร์นี้ ได้ผลิตเครื่องฉายภาพยนตร์ (Cinematograph) เพิ่มขึ้นอีกนับร้อยเครื่อง แล้วฝึกช่างฉายภาพยนตร์นับร้อยคนเป็นตัวแทนของตนตระเวนออกไปจัดฉายภาพยนตร์เก็บค่าดูจากสาธารณชนตามเมืองต่างๆ ทั่วโลก ดังนั้นในช่วงระยะเวลาอีกเพียง 2 ปี เท่านั้นจึงมีฝรั่งผู้หนึ่งชื่อว่า นายเอส.จี. มากอฟสกี (S.G. Marchovsky) กับคณะฉายภาพยนตร์เร่ได้นำเครื่องฉาย Cinematograph มายังสยามเป็นครั้งแรกแล้วแจ้งความลงในหนังสือพิมพ์บางกอกไทม์ ฉบับวันที่ 9 มิถุนายน 2440 ว่า "จะมีการฉายหนัง (ชุดเดียวกับที่เคยฉายที่ฝรั่งเศส) ในวันที่ 10 - 12 มิถุนายน 2440 เป็นเวลา 3 วัน ณ โรงละครหม่อมเจ้าอลังการประดุสามยอด"⁴

¹ Della Summers, Longman Dictionary of English language and Culture, (Great Britain : Richard Clay PLC, First Published 1992), p. 791.

² ยาวนันท์ เชฎฐรัตน์, ประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2529), หน้า 20.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

⁴ วชิระ ผุดผ่อง, "หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน," ก่อนฉลอง 100 ปี ภาพยนตร์โลก (ฉบับประจำวันจันทร์ที่ 17 กรกฎาคม 2538), หน้า 29.

ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่แตกต่างจากความเชื่อเดิมที่ว่า คนญี่ปุ่นเป็นผู้นำภาพยนตร์มาฉายครั้งแรกในประเทศไทย⁵ ซึ่งตามหลักฐาน คณะฉายภาพยนตร์เร่จากประเทศญี่ปุ่นเพิ่งเดินทางเข้ามาจัดฉายภาพยนตร์ในกรุงเทพฯเมื่อ พ.ศ. 2447 และริเริ่มสร้างโรงภาพยนตร์ถาวรขึ้น หลังจากนั้นกิจการภาพยนตร์ได้มีวิวัฒนาการสืบเนื่องกันมานับเป็นเวลาถึง 100 ปี และองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (United Nations, Scientific and Cultural Organization or UNESCO) เพิ่งจะจัดงานมหกรรมฉลองครบรอบศตวรรษภาพยนตร์นานาชาติระหว่างวันที่ 9 - 23 มกราคม 2538 ณ สำนักงานใหญ่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

ความจริงศตวรรษที่แล้วมานี้ถือได้ว่าเป็นทั้งศตวรรษจินตนาการแห่งความฝันและความหวัง และเป็นศตวรรษที่บันทึกถึงความโหดเหี้ยมทารุณแห่งสงคราม อันก่อให้เกิดความเศร้าสลดความพลัดพรากจากกันของมวลมนุษย์ อีกประการหนึ่งศตวรรษดังกล่าวนี้เป็นศตวรรษของศิลปะการดนตรี จิตรกรรม การถ่ายภาพ วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และนับได้ว่าเป็นศตวรรษแห่งภาพยนตร์อย่างแท้จริงอีกด้วย เพราะภาพยนตร์ได้รับการรับรองกันทั่วไปว่าเป็นรูปแบบสำคัญของศิลปะประจำศตวรรษที่ 20 ที่เดียว นั่นคือถือว่าเป็นศิลปะแขนงที่เจิดและในขณะเดียวกันภาพยนตร์เป็นอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมที่เห็นสำคัญเด่นชัดมาก⁶ ดังจะพิจารณาได้จากรัฐบาลในประเทศต่าง ๆ มักจะจัดงบประมาณสนับสนุนช่วยเหลือการผลิตอุตสาหกรรมภาพยนตร์ เพื่อให้เป็นสินค้าส่งออกที่มีคุณภาพและปริมาณนั่นเอง ภาพยนตร์เป็นสื่อสากลที่คนทั่วไปนิยมชมชอบเพราะสามารถแสดงภาพประกอบเสียงในการโน้มน้าวจิตใจของผู้รับสารได้อย่างกว้างขวางกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ เนื่องด้วยภาพยนตร์เป็น "ภาษาโลก" ที่สามารถเข้าถึงได้ทั้งคนที่ไม่รู้หนังสือและที่มีการศึกษาดี ข้อดีรองจึงไม่น้อยไปกว่าอำนาจการควบคุมจิตใจและอารมณ์ของมนุษย์เลยทีเดียว ความที่ในกรณีสุนทรียศาสตร์เกิดขึ้นไปสัมพันธ์ทั้งกับเรื่องราวทางเศรษฐกิจและการเมือง... ภาพยนตร์จึงเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่สำคัญเป็นอย่างมากในครึ่งหลังของศตวรรษที่ยี่สิบ⁷

⁵ สมชาติ บางแจ้ง "67 ปี ภาพยนตร์ไทย 2466 - 2533," ใน 67 ปีภาพยนตร์ไทย 2466 - 2533 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เซนจูรี, 2533), หน้า 7.

⁶ "อ้างอิง" Charan Thongkasem, Socio - Cultural Impacts of Cultural Industries on Thai Society ; "A Paper from Thailand to be presented at the Asian and Pacific Culture Forum on the Present Situation and Future Prospects of Cultural Industries" (28 Nov. - 1 Dec. 1995), pp. 12-13.

⁷ Robert Gessner, "Film", ใน Cavid L. Sills, editor, International Encycopedia of the Social Sciences (Molume 5), New York : The Macmillan Company & The Free Press, 1968), p. 426.

คือต้องยอมรับอีกว่า ภาพยนตร์เป็นอุปกรณ์แห่งสื่อมวลชนอันสำคัญส่วนหนึ่งที่ “เข้าถึง” ประชาชน... เป็น “ศิลปะ” และ “ศิลปะ” มีหน้าที่ต่อสังคมประชาชนและชาติดังกล่าแล้ว⁸ นอกจากภาพยนตร์ให้ความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจแล้ว ภาพยนตร์ยังให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ แนวความคิดปรัชญา คติธรรม แนวการดำเนินชีวิต การส่งเสริมงานการศึกษาสืบทอดวัฒนธรรม การเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรมและจริยธรรมแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อการพัฒนาสุขภาพพลานามัย การเมืองการปกครอง และสังคมเศรษฐกิจอีกด้วย จากรายงานเอกสารขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติเกี่ยวกับขอบข่ายวัฒนธรรมพบว่า ทุกประเทศยกเว้นประเทศนิวซีแลนด์ระบุถึงการถ่ายภาพ รูปแบบการถ่ายภาพที่มีความสำคัญต่อวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่คือ “ภาพยนตร์” ในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายถือว่าภาพยนตร์เป็นสื่อที่ให้ความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจ ให้ความรู้ทางด้านการศึกษา การจูงใจและสร้างความประทับใจในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของผู้ที่ยังอ่านหนังสือไม่ออกโดยตรง โดยเฉพาะประเทศกานา อิหร่านไม่ได้พูดถึงสื่อสิ่งพิมพ์ใด ๆ เลย ประเทศศรีลังกา อียิปต์และอินเดีย เน้นภาพยนตร์เป็นพิเศษยิ่งกว่าประเทศใด ๆ⁹

ด้วยเหตุผลดังกล่าว องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ จึงให้ความสำคัญกับภาพยนตร์ ภาพถ่าย การ์ตูน เพลงและดนตรี ในการต่อสู้รณรงค์กับความไม่รู้ หนังสือ การสร้างความเข้าใจความเป็นประชาธิปไตย และความตระหนักในคุณค่าศิลปะเป็นหลักสำคัญอันดับแรก ดังนั้น ในช่วงระยะเวลาของศตวรรษที่ยี่สิบ ภาพยนตร์ได้รับการพิจารณาว่าเป็นอิทธิพลที่กำหนดทิศทางของสังคมโลก¹⁰ ด้วยเหตุนี้ กลไกของรัฐมหาอำนาจในค่ายสังคมนิยมอย่างสหภาพโซเวียตจึงตัดสินใจเข้ามาผูกขาดกิจการภาพยนตร์หลังจากการปฏิวัติ เมื่อ ค.ศ. 1917 (พ.ศ.2450) ดังที่นิโคไลเลนิน (Nikolai Lenin) ได้เคยกล่าวเอาไว้ว่า “ในบรรดาศิลปะทั้งปวงสำหรับเราแล้ว ภาพยนตร์มีความสำคัญสูงสุด”¹¹

⁸ ส.อาสนจินดา, “หนังสือพิมพ์บ้านเมือง”, เขาทำหนังสืออย่างไร (ฉบับประจำวันที 6 กันยายน 2522), หน้า 11.

⁹ จรัส ทองเกษม, ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาทางวัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จินดาสาส์น, 2532), หน้า 54.

¹⁰ John Eugene Harley, World - wide Influences of the Cinema : A Study of Official Censorship and the International Cultural Aspects of Motion Pictures (Los Angeles : University of California Press, 1949)

¹¹ Kino Jay Leda, A History of the Russian and Soviet Film (New York : Collier Book, 1973), p. 161.

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า อุตสาหกรรมภาพยนตร์จึงมีอิทธิพลในการสร้างเอกลักษณ์ คักดิ์ศรี ความสามัคคี การพัฒนาและความมั่นคงของประเทศเป็นอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ดี อุตสาหกรรมภาพยนตร์ก็เหมือนกับอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ ที่มุ่งการผลิตคราวละมากๆ สำหรับเป็นสินค้าออกเพื่อเศรษฐกิจและการค้าโดยตรง ดังจะเห็นได้จากบรรดาประเทศต่างๆ ทั่วโลกพยายามผลิตภาพยนตร์เป็นสินค้าออกหลัก ซึ่งนอกจากจะทำรายได้เข้าประเทศของตนเป็นจำนวนมากมหาศาลแล้วยังใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ประเทศนั้นๆ ไปพร้อมกันได้เป็นอย่างดี เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อินเดีย ออสเตรเลีย เยอรมัน ไต้หวัน เป็นต้น

ภาพยนตร์สหรัฐอเมริกาจัดได้ว่า เป็นภาพยนตร์ที่ได้รับการยอมรับจากผู้ชมทั่วโลก จนทำให้ภาพยนตร์กลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา ถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะขาดดุลการค้ากับต่างประเทศในอุตสาหกรรมบางประเภท แต่อุตสาหกรรมภาพยนตร์สามารถทำรายได้เข้าประเทศให้กับสหรัฐอเมริกาคือเป็นจำนวนมาก¹²

สำหรับตลาดภาพยนตร์ในประเทศไทยนั้น ภาพยนตร์สหรัฐอเมริกามีบทบาทมากนับตั้งแต่ พ.ศ. 2490 ซึ่งภาพยนตร์สหรัฐอเมริกาได้เริ่มเข้ามาในประเทศไทยอย่างเป็นทางการ จนถึงปัจจุบันมากกว่า 45 ปี ธุรกิจนี้ได้มีการเติบโตขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากผู้ชมภาพยนตร์ไทยยอมรับสินค้าทางวัฒนธรรมชิ้นนี้จากสหรัฐอเมริกามากขึ้น¹³ ในช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2530 - 2536 มีการนำเข้าภาพยนตร์มากมายทั้งการนำเข้าที่ถูกต้องตามกฎหมายและการลักลอบนำเข้าจากประเทศต่างๆ ได้แก่ อเมริกา จีน ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินเดีย เกาหลี เป็นต้น แต่จากสถิติภาพยนตร์ที่ขอรับการตรวจสอบพิจารณาอย่างถูกต้อง ปรากฏว่าประเทศไทยนำเข้าภาพยนตร์จากอเมริกา จำนวน 556 เรื่อง รองจากจีนซึ่งมีจำนวน 837 เรื่อง ดังตารางแสดงสถิติในตารางที่ 1 ข้างล่างนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹² เดชพัฒน์ อรรถสาร, กระบวนการตั้งชื่อภาษาไทยในภาพยนตร์สหรัฐอเมริกา วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538 หน้า 1-2.

¹³ เรื่องเดียวกัน หน้า 2.

ตารางที่ 1 แสดงสถิติภาพยนตร์ที่ขอรับการตรวจสอบพิจารณา พ.ศ. 2530 - 2536

ประเทศ	2530	2531	2532	2533	2534	2535	2536	รวม
ไทย	123	124	89	120	106	115	75	752
จีน	88	110	96	135	163	144	101	837
อเมริกา	95	90	79	76	70	-	146	556
ญี่ปุ่น	2	3	8	5	-	-	1	19
ฟิลิปปิน	1	4	1	1	-	-	1	8
อินเดีย	-	1	-	2	-	-	4	7
อินโดนีเซีย	-	-	-	1	-	-	1	2
เกาหลี	-	2	-	-	-	-	-	2
ฝรั่งเศส	1	-	-	-	-	-	-	1
การ์ตูน	-	-	-	14	27	-	-	41
รวม	310	334	273	354	366	259	329	2,225

แหล่งข้อมูล : วารสารมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันศุกร์ที่ 30 กันยายน 2537

แต่เมื่อการประชุมข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้าหรือแกตต์ (General Agreement on Tariffs and Trade - GATT) ในรอบอุรุกวัยยุติลง เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2537 และลงนามรับข้อตกลงต่างๆ (Final Act) ที่ประเทศมอริอ็อกโก เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2537 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2538 มีผลให้ "ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้สินค้าภาพยนตร์เพียงอย่างเดียว แลกเปลี่ยนกับสินค้าประเภทอุตสาหกรรมสิ่งทอและสินค้าพืชเกษตรของไทยถึง 13 ประเภท และที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งคือในสมัยรัฐบาลที่มีนายชวนเป็นนายกรัฐมนตรี ไทยต้องลดภาษีฟิล์มนำเข้าเพื่อบรรเทาความเสี่ยงจากแรงกดดันจากมาตรา 301 ของสหรัฐ จากเดิมที่เคยเก็บ 30 บาท เหลือเพียง 10 บาทต่อเมตร นั่นคือต้นทุนการนำเข้าภาพยนตร์ของพ่อค้านักธุรกิจต่างประเทศลดลง มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย ซึ่งอยู่ในสภาพค่อนข้างย่ำแย่อยู่แล้วให้ทรุดหนักลงไปอีก ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบเฉพาะการนำเข้าภาพยนตร์ใน พ.ศ. 2536 ของไทย แล้วจะพบว่าสูงถึง 80.36 เปอร์เซ็นต์ ของภาพยนตร์ที่ฉายในประเทศไทยทั้งหมด ดังรายละเอียดสถิติในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณภาพยนตร์ไทยและต่างประเทศ ปี พ.ศ. 2536

	ภาพยนตร์ ไทย	ภาพยนตร์ ฮ่องกง	ภาพยนตร์ ฝรั่ง	ภาพยนตร์ อินเดีย	ภาพยนตร์ ทั้งหมด
มกราคม	29.17	33.33	37.50	0.00	
กุมภาพันธ์	13.33	46.67	26.67	13.33	
มีนาคม	25.81	41.93	25.81	6.45	
เมษายน	22.22	59.26	14.81	3.70	
พฤษภาคม	22.58	41.94	25.81	9.68	
มิถุนายน	11.76	52.94	35.29	0.00	
กรกฎาคม	11.11	48.15	37.04	3.70	
สิงหาคม	15.79	57.89	26.32	0.00	
กันยายน	12.00	52.00	36.00	0.00	
ตุลาคม	23.33	43.33	30.00	3.00	
พฤศจิกายน	22.58	41.94	35.48	0.00	
ธันวาคม	25.93	33.33	40.74	0.00	
เฉลี่ย 12 เดือน	19.63	46.06	30.95	3.35	

แหล่งข้อมูล : ชมรมวิจารณ์บันเทิง "รายชื่อหนังทั้งหมดที่ออกฉายตลอดปี 2536",
ภาพยนตร์ไทย 2536 (มกราคม 2537) หน้า 28 - 31

มีผลทำให้ภาพยนตร์ต่างประเทศโดยเฉพาะภาพยนตร์ฝรั่งกับภาพยนตร์จีนนำเข้าสูงขึ้น
 ในปี 2537 ถึง 82.94 % เมื่อเปรียบเทียบกับภาพยนตร์ไทยลดลงเหลือเพียง 17.06 % เท่านั้น
 ดังรายละเอียดสถิติในตารางที่ 3 ข้างล่างนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 แสดงสถิติภาพยนตร์ที่ฉายในประเทศไทยตลอดปี 2537

ภาพยนตร์ไทยและต่างประเทศปี พ.ศ. 2537		
ภาพยนตร์จากประเทศ	จำนวนเรื่อง	จำนวน %
ไทย	57	17.06
จีน	123	36.83
ฝรั่ง	154	46.11
อินเดีย	-	-
รวม	334	100.00

แหล่งข้อมูล : ชมรมวิจารณ์บันเทิง “รายชื่อหนังทั้งหมดที่ออกฉายตลอดปี 2537”,
ภาพยนตร์ไทย 2537 (มกราคม 2538) หน้า 17 - 20

กิจการภาพยนตร์ไทยเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อไรนั้น จรัล ทองเกษม เขียนไว้ในเอกสารสำหรับเสนอที่ประชุมสำหรับการอภิปรายวัฒนธรรมเอเชียแปซิฟิกว่าด้วยอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมในสถานการณ์ปัจจุบันและความคาดหวังในอนาคต ณ ประเทศเกาหลีว่า “ไม่สามารถจะระบุวันลงไปแน่ชัดได้ว่าอุตสาหกรรมภาพยนตร์เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อไร แต่สำหรับพระราชนิพนธ์ภาพยนตร์แล้วสามารถระบุได้อย่างมั่นใจไม่ต้องลังเลเลยว่า ประกาศใช้ใน ค.ศ. 1930 (พ.ศ. 2473) อย่างแน่นอน”¹⁴ แต่โดม สุขวงศ์ ผู้เชี่ยวชาญภาพยนตร์ไทยได้ให้คำอธิบายอย่างกระชับว่า “หนังที่คนไทยถ่ายทำเองเป็นเรื่องแรกในเมืองไทยนั้น เริ่มต้นตั้งแต่ปี 2443 โดยพระบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าทองแถมถวัลย์วงศ์ กรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจ พระเจ้าน้อง-ยาเธอในรัชกาลที่ 5 โดยทรงถ่ายทำพระราชภารกิจของรัชกาลที่ 5 ภาพทิวทัศน์ ถนนหนทางต่าง ๆ จึงปฏิเสธว่าไม่ใช่หนังไทยก็ไม่ได้เพราะเป็นหนังบันทึกเหตุการณ์ แต่ก็ไม่ใช่หนังเรื่องแสดง... แต่เป็นที่น่าเชื่อว่ากรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจ พระอนุชาในรัชกาลที่ 5 จะต้องทรง ถ่ายหนังที่มีการจัดฉากแสดง เป็นเรื่องด้วย เพียงแต่ไม่พบหลักฐานเท่านั้น...”¹⁵

¹⁴ อังใน “Charan Thongkasam, Socio-Cultural Impacts of Cultural Industries on Thai Society ; “A Paper from Thailand to be present at the Asian and Pacific Culture Form one the Present Situation and Future Prospects of Cultural Industries” (28 Nov. - 1 Dec. 1995) , p. 13.

¹⁵ วิชระ ผุดผ่อง “หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน”, ก่อนฉลอง 100 ปี ภาพยนตร์โลก (ฉบับประจำวันจันทร์ที่ 17 กรกฎาคม 2538), หน้า 29.

หลักฐานที่แน่นอนคือ พ.ศ. 2465 นายเฮนรี เอ. แมคเรย์ (Henry A. MacRae) แห่งบริษัทยูนิเวอร์ซัล ได้มาถ่ายภาพยนตร์ในประเทศไทย เรื่องนางสาวสุวรรณ โดยได้รับความช่วยเหลือจากกรมมหรสพลวง และกรมรถไฟหลวงโดยใช้ดาราทไทยแสดงทั้งหมดและนำแสดงโดย นางสาวเสงี่ยม นาวิเสถียร เล่นเป็นนางสาวสุวรรณ กรมรถไฟหลวงได้นำออกฉายสู่สาธารณชนครั้งแรกเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2466 ส่วนภาพยนตร์เรื่องแรกที่สร้างโดยคนไทยและแสดงโดยคนไทยทั้งสิ้นคือเรื่อง "โชคสองชั้น" ซึ่งถูกสร้างในนามของ "กรุงเทพฯ ภาพยนตร์ บริษัท" ฉายครั้งแรกเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2470¹⁶

ดังนั้นถ้าจะบอกว่านางสาวสุวรรณเป็นหนังไทยเรื่องแรกก็ต้องพูดต่อให้เต็มว่า "เป็นหนังไทยลูกครึ่งขนาดยาวเรื่องแรกที่พ่อเป็นอเมริกันแม่เป็นไทย" ส่วนเรื่องโชค 2 ชั้น ก็ต้องบอกว่าเป็น "หนังไทยแท้ ๆ เรื่องแรกขนาดสั้นที่สร้างและแสดงโดยคนไทยล้วน ๆ"¹⁷

คนไทยรู้จักภาพยนตร์มานานเกือบศตวรรษ และกิจการภาพยนตร์ไทยเริ่มเกิดขึ้นมานานไม่น้อยกว่า 70 ปี แต่อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยยังไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ของรัฐอย่างจริงจังเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร ส.อาสนจินดา กล่าวว่า "ขาดการช่วยของรัฐ... ไม่มีรัฐสักยุคที่มองผ่านเส้นผมบังภูเขาไปว่า ...หนังนั้นเป็นสื่อสารมวลชนอันสำคัญ..."¹⁸

บางยุคสมัยรัฐบาลเองกลับมองภาพยนตร์ไทยว่าเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย เป็นสิ่งไร้สาระ เป็นเรื่องของมายาและมอมเมาประชาชนไม่เข้าใจถึงประโยชน์และขบวนการภาพยนตร์ ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติภาพยนตร์ พุทธศักราช 2473 ซึ่งถึงเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐเกี่ยวกับการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ โดยมีกรอบสำคัญอยู่ที่มาตรา 4 ว่า "ท่านห้ามมิให้ทำหรือฉายหรือแสดง สถานที่มหรสพ ซึ่งภาพยนตร์หรือประกาศกอร์ปด้วยลักษณะฝ่าฝืน หรืออาจฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ถึงแมเพียงว่าการทำหรือฉาย หรือการแสดงภาพยนตร์ หรือประกาศนั้น ๆ น่าจะมีผลเช่นว่านั้น ท่านก็ห้ามดุจกัน"¹⁹

¹⁶ ยงศักดิ์ วีระเมธีวงศ์, มิตินี้หยุดนิ่งและมิตินี้เคลื่อนไหวในการพัฒนาภาพยนตร์ไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาคณะนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539), หน้า 2 - 3.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

¹⁸ ส.อาสนจินดา, ทำหนังแล้วจะเหลือแต่ "หนัง" ...จริงหรือ?, 67 ปีภาพยนตร์ไทย 2466 - 2533 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เซนจูรี, 2533), หน้า 7.

¹⁹ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, คู่มือการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, เอกสารอัดสำเนาโรเนียว, พ.ศ.2535, หน้า 11.

พระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ รัฐใช้สำหรับควบคุมการประกอบกิจการภาพยนตร์สีบมา มาตั้งแต่สมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ไม่เคยมีการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำภาพยนตร์ การควบคุมภาพยนตร์ การตรวจภาพยนตร์ การฉายภาพยนตร์ การโฆษณา การพากษ์ ตลอดจนกิจการอื่นทำให้กิจการภาพยนตร์ไม่พัฒนาเท่าที่ควร

แม้ปัจจุบันผู้ประกอบการภาพยนตร์ไทย พยายามยกระดับคุณภาพการผลิตภาพยนตร์ให้มีคุณค่า เป็นพลังทางสุนทรียศาสตร์ที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม แต่วงการภาพยนตร์ไทยกลับยังได้รับผลกระทบจากปัญหาด้านอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น การค้าเสรี กำแพงภาษี ความเจริญทางเทคโนโลยี การพัฒนาการสื่อสารมวลชนสาขาอื่น ๆ เช่น ละครโทรทัศน์ เทปวิดีโอ เคเบิลทีวีและภาพยนตร์ต่างประเทศเข้ามาแทรกแซงแทนที่ ทำให้วงการอุตสาหกรรมไทยได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมากถึงกับแทบจะปิดตัวเองลงทีเดียว

เนื่องจากอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยประสบปัญหาจากผลกระทบต่าง ๆ ติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ใน พ.ศ. 2507 รัฐบาลสมัยนั้นพิจารณาการส่งเสริมภาพยนตร์ไทยให้ได้มาตรฐาน โดยประกาศยอมรับให้กิจการสร้างภาพยนตร์เป็นอุตสาหกรรมอย่างหนึ่ง และพิจารณาเห็นว่า ประเทศไทยต้องสูญเสียเงินตราต่างประเทศเพื่อนำภาพยนตร์ต่างประเทศเข้ามาฉายเป็นจำนวนมาก กระทรวงเศรษฐกิจได้แต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาการสร้างภาพยนตร์ไทยและการนำภาพยนตร์เข้ามาฉายในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2512 โดยมีนายสมพร เทพสิทธา รองปลัดกระทรวงเศรษฐกิจ เป็นประธาน คณะกรรมการประกอบด้วยนักวิชาการ อาจารย์ จากกระทรวง และสถาบันต่าง ๆ คณะกรรมการชุดนี้ สรุปความเห็นที่ "รัฐบาลควรช่วยเหลือสนับสนุนอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยอย่างจริงจัง พร้อมทั้งเสนอแนะทางการปฏิบัติไว้หลายประการ แต่ข้อเสนอล่าช้าไม่มีผลในทางปฏิบัติแต่ประการใด" ส. อาสนจินดา กล่าวถึงความพยายามในการแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ว่า "คุณรัตน์, ข้าพเจ้า, คุณวิจิตร, คุณรังสี ฯลฯ อันเป็นนักสร้างหนังอิสระภาพต่างดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของหนังไทยร่วมกันมาในสมัยหนึ่ง ซึ่งสมัยนั้นรัฐบาลจัดให้ท่านรัฐมนตรีพาณิชย์ นายสมพร เทพสิทธา มาร่วมกับเรา... หาทางแก้ปัญหาหนังไทย... ซึ่งท่านทั้งสองพร้อมคณะข้าราชการที่เกี่ยวข้องได้พยายามร่วมมือหาทางแก้ไขและสนับสนุนทางรอดของหนังไทยเป็นอย่างดีทุกอย่าง เกือบจะสำเร็จเรียบร้อยหากไม่เป็นเพราะคุณรัตน์ ต้องเสียชีวิตลงอย่างกะทันหัน... และรัฐบาลนั้นก็มิอันเป็นไป"²⁰

²⁰ ส. อาสนจินดา, "หนังสือพิมพ์บ้านเมือง", เขาทำหนังกันอย่างไร (ฉบับประจำวันที่ 25 ตุลาคม 2522), หน้า 11.

ต่อมาใน พ.ศ. 2531 รัฐบาลได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยขึ้น และ พ.ศ. 2533 ได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียก “คณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย” เรียกโดยย่อว่า “กสท.” มีอำนาจและหน้าที่หลักในการเสนอนโยบาย แผนหลักและการส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยต่อคณะรัฐมนตรี ติดตามประเมินผล สนับสนุน ช่วยเหลือกิจการของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของเอกชนเกี่ยวกับกิจการภาพยนตร์ เป็นต้น ถึงแม้ว่า คณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย ได้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางและมาตรการแก้ไขปัญหาด้านนโยบายของรัฐบาลเป็นประจำ แต่ก็ไม่ได้พัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม กลับมีกระแสความสนใจจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวงการภาพยนตร์ลดลง จนเป็นยุควิกฤตภาพยนตร์ไทยที่รัฐจะต้องเข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขและส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยอย่างจริงจัง

ตามสภาพความเป็นจริง ภาพยนตร์ไทยมีคุณค่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิดของประชาชน การอนุรักษ์ธำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงามและเอกลักษณ์ของชาติ เป็นเครื่องมือและสื่อสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังค่านิยมพื้นฐาน ความรักชาติ ความสามัคคี และต่อต้านการครอบงำวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์จากการสื่อสารโทรคมนาคมสมัยใหม่ ทั้งสามารถใช้เป็นสื่อที่สนับสนุน สร้างเสริมนโยบายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ทางสังคมทุกรูปแบบ เช่น ปัญหาสังคม ครอบครัว เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต โสเภณี ยาเสพติดให้โทษ เอดส์ สุขภาพพลานามัย ประชาธิปไตย เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้การศึกษาถึงบทบาทของรัฐในการส่งเสริมภาพยนตร์ไทยนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาถึงสาเหตุปัจจัย รวมทั้งอุปสรรคในการที่อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยไม่สามารถพัฒนาไปได้

ปัญหานำวิจัย

องค์การของรัฐใดบ้างที่เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนา และเป็นอุปสรรคปัญหาต่อการพัฒนาและส่งเสริมภาพยนตร์ไทยอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทของรัฐในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้จะวิเคราะห์เฉพาะเอกสารในส่วนของกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ และผลการประชุมและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย ระหว่าง พ.ศ. 2530 - 2537

ข้อสันนิษฐาน

1. ภาพยนตร์เป็นอุตสาหกรรมที่ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและทำรายได้ให้กับประเทศ
2. การดำเนินกิจการอุตสาหกรรมที่มีคุณภาพต้องการเงินลงทุนจำนวนมาก เอกชนส่วนมากไม่มีขีดความสามารถเพียงพอ จำเป็นที่องค์กรของรัฐจะต้องช่วยสนับสนุน
3. ภาพยนตร์เป็นอุตสาหกรรมที่ให้ประโยชน์ทางสังคม การเมืองการปกครอง การศึกษา การถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในชาติ รวมทั้งความสามัคคีและความมั่นคงด้วย

นิยามศัพท์

“ภาพยนตร์ไทย” หมายถึง กระบวนการบันทึกภาพเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีผู้แสดงส่วนใหญ่เป็นคนไทยลงบนแผ่นฟิล์ม โดยอาศัยกล้องถ่ายภาพยนตร์ และฉายด้วยเครื่องฉายไปยังจอ ทำให้ปรากฏภาพเคลื่อนไหวที่เหมือนกับของจริงที่ได้บันทึกไว้ทุกประการ

“อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย” หมายถึง บุคคลกิจการและการบริหารอันเกี่ยวข้องกับวงการภาพยนตร์ไทย

“บทบาทขององค์กรรัฐ” หมายถึง หน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยที่ต้องกระทำตามที่ควรจะต้องกระทำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเสนอแนะถึงกลไกและเครื่องมือ ที่รัฐควรใช้เพื่อแสดงบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. เพื่อวางแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาภาพยนตร์ไทย
3. เพื่อเป็นประโยชน์ด้านเอกสารอ้างอิงสำหรับหน่วยงาน องค์กร และบุคคลที่สนใจใช้สื่อภาพยนตร์ในการแก้ไขวิกฤตทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และวัฒนธรรม
4. เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของรัฐ ในการส่งเสริม และแก้ไขปัญหาคูหาอุตสาหกรรมการผลิตภาพยนตร์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย